

Rimantas Glinskis

LEONO GINEIČIO DIENORAŠTIS:
IDEALAI IR KASDIENYBĖ

RANKRAŠTIS

Leono Gineičio (1920–2004), literatūrologo, mąstytojo ir literato, dienoraštis – įdomus ir reikšmingas asmeninių raštų pavyzdys. Apie jo egzistavimą sužinojau, pradėjęs rašyti prisiminimus apie L. Gineitį. Savo dienoraštį (kartu su kitais asmeninio pobūdžio užrašais) Gineitis perdavė Lietuvos MA bibliotekos Rankraščių skyriui 2002 metų lapkričio 28 dieną. Dienoraštį sudaro 14 įvairaus storio sąsiuvinių, padalintų po 7 ir paties autoriaus apjuostų rudu vyniojamu popieriumi bei surištų kaproniniu siūlu. Dienoraščiai sudėti į du Rankraščių skyriaus aplankus, pažymėtus signatūromis: F 365-1 ir F 365-2. Ką surandame šiuose aplankuose? F 365-1 yra: 1. Storas mokyklinis sąsiuvinis langeliais. Ant viršelio Gineičio ranka užrašyta: D1 (L.Gineičio) 1-as sąs. Prologas (1920–1942). Iki 151 p. rašytas juodu rašalu, nuo 152 iki 204 p. – mėlynu; nuo 204 p. iki pabaigos išblukęs mėlynas raštas apvedžiotas mėlynu tušinuku. Dienoraštis turi 237 p., kurie puslapių viršuje sužymėti pieštuku. Sąsiuvinio paskutiniame lape randame mėlynu tušinuku užrašytą vėlesnį autoriaus prierasą. 2. Pusiau storas margu viršeliu mokyklinis sąsiuvinis langeliais. Iširęs, atskirai surištą kaproniniu siūlu. Tęsiama ankstesniojo sąsiuvinio puslapių numeracija nuo 238 iki 386 p. Pirminis dienoraščio tekstas išblukęs, todėl apvedžiotas mėlynu tušinuku. Nuo 371 iki 386 apvedžiota juodu tušinuku. Ant viršelio užrašyta: D1-D1 a (1943–1948) L. Gineičio. Užrašas „2-as sąsiuv.“ nubrauktas. Dienoraštis prasideda nuo 247 p. Paskutiniame 386 p. yra vėlesnis mėlynu tušinuku padarytas autoriaus prierasas. 3. Toks pat sąsiuvinis, kaip ir antrasis. Ant viršelio užrašas: D 1 a. Ankstesni užrašymai (Baltų kalbotyros įvadas. Dr. A. Salys. L. Gineičio, 1943 m. pavas. sem.) nubraukti. 97 p. Nuo šiol kiekvieno sąsiuvinio puslapių numeracija pradedama iš naujo. Dienoraščio raštas išblukęs, todėl dalis teksto apvedžiota iš naujo mėlynu rašalu ir mėlynu

tušinuku. 4. Likę dienoraščio nestandartiniai sąsiuviniai, kurie, kaip rodo nelygus puslapių apipjaustymas, paties autoriaus buvo pasidaryti iš neliniuotų rašomojo popieriaus lapų. Sąsiuvinų lapų tvirtinimas – standartinis, o viršeliai – rudo vyniojamojo popieriaus. Ant jo užrašyta: D2 (1948–1949). Rašyta daugiausia mėlynu, kartais juodu rašalu. Dienoraštį sudaro 144 p. 5. Ant sąsiuvinio melsvo viršelio užrašyta: D3 (1949–1950). Rašyta mėlynu rašalu. Sąsiuvinyje 129 p. 6. Ant kartoninio žalsvo viršelio užrašyta: D4 (1950–1952), L. Gineičio. Mėlynu rašalu, labai smulkiu raštu prirašytas sąsiuvinis. Jame 224 p. 7. Ant plono vyniojamo popieriaus viršelio užrašyta: D5 (1952–1953), L. Gineičio. Daugiausia rašyta mėlynu rašalu, šiek tiek – juodu. Sąsiuvinyje 192 p.

F365-2: 8. Ant viršelio, padaryto iš rudo vyniojamo popieriaus užrašyta: D6 (1953–1954), L. Gineičio. Mėlynas rašalas. 184 p. 9. Ant žalsvo kartoninio viršelio užrašyta: D7 (1954–1958), L. Gineičio. Mėlynas rašalas. 170 p. 10. Ant kartoninio, iš bylos aplanko padaryto viršelio užrašyta: D8 (1958–1964), L. Gineičio. Mėlynas rašalas iki 120 p.; juodas – iki paskutinio, 184-ojo. 11. Ant kartoninio žalsvos spalvos viršelio užrašyta: D8a-D9 (nuo p. 62), (L. Gineičio), (1964–1966) (1966–1969); sąsiuvinys rašytas mėlynu ir juodu rašalu. Jame 88 p. Dalis lapų sąsiuvinio gale nupjauta ir susiūta juodu siūlu. Nuo 1964 IX 28 dienoraščio datų žymėjimo nebelieka. 12. Ant kartoninio viršelio užrašyta: D10 (1969–1972), L. Gineičio. Rašyta juodu ir mėlynu rašalu. Dalis puslapių (nuo 161 iki 171) prisiūta papildomai. Nuo 134 p. rašyta mėlynu tušinuku. Sąsiuvinyje 173 p. 13. Dienoraščio lapai ne lenkti per pusę, o sudėti ir šone susiūti siūlu; užpildyta tik viena lapo pusė. Ant rudos spalvos vyniojamo popieriaus viršelio užrašyta: D11 (1972–1986), L. Gineičio. Rašyta mėlynu tušinuku. Sąsiuvinyje 89 p. 14. Ant rudo, vyniojamo popieriaus viršelio užrašyta: D12 (1986–2001), L. Gineičio. Dalis teksto mėlynu, kita juodu tušinuku. Sąsiuvinyje 138 p. Vėl atsiranda nuoseklus datavimas.

Pabraukimų ir pataisymų nebuvimas, braižo pokyčiai aiškiai rodo, kad dienoraštis jo autoriaus buvo tvarkingai perrašomas. Rašyta labai taupiai, eilutė prie eilutės, tačiau raštas aiškus, nesunkiai įskaitomas. Puslapiai sunumeruoti pieštuku. Ant viršelių užrašai padaryti juodu tušu. Sąsiuvinų D1, D1-D1a, D1a formatas 16,5–20,5 cm; D2, D3, D4, D5 formatas 14–20 cm; D6, D7 formatas 16–21 cm; D8, D8a-D9, D10, D11, D12 formatas 15–21 cm.

DIENORAŠČIO STRUKTŪRA

L. Gineičio dienoraštyje galima išskirti kelias dalis, kurios, nors autoriaus buvo įjungtos į dienoraštį, nėra dienoraščiu laikytinos. Visas tekstas pradedamas plačiu autoriaus „Prologu“, kurį labiau tinka vadinti autoriaus autobiografija. „Prologe“ formuluojami dienoraščio rašymo tikslai:

Kad apskritai dienoraščio rašymas yra naudingas ir net būtinas reikalas, – sutikau jau seniai. Jo vertė ateičiai, žinoma, svyruoja pagal tai, kaip rašoma: kuo didesnis tikrovės atspindys prasiveržia iš kiekvieno žodžio, tuo vertingesnis visas šis darbas, ir priešingai. Pilni romantiškų mėnesienos nakčių puslapiai, tiesa, gal įdomūs asmeniškai, kaip ir kiekvienas susijęs su praeities dienomis daiktas, tačiau neturi jokios bendresnės reikšmės. Dienoraštis turi būti kuo sąžiningiausia visapusiškų gyvenimo faktų, kurie tikrai rašantįjį paliečia, registracija, kronika. [...] Antra vertus, kūrinys susijęs su kūrėju. Asmeniškumu persunktų sakinių aš neišvengsiu; tai jaučiu iš anksto. Faktai eis *pro mane*, o ne *šalia* manęs. Reikalas čia toks, kad aš laikau save gimusiu ir gyvenančiu *šiam tam*, šiek tiek tokiai misijai gyvenime realizuoti. Gal tai mano plikas išsigalvojimas. [...] Savaime tik tas man aišku, kad jei likimo ranka leistų dabar pat perskaityti man savo dienoraščio *paskutinį* lapą ir jeigu jis pasirodytų toks pat banalus ir tuščias, kaip pirmasis, – nereikėtų man nei dienoraščio, nei manęs paties!¹

„Prologas“ greičiausiai buvo rašomas 1943 metų vasarą. Mat jame apžvelgiamas 1920–1943 metų laikotarpis, atsiskleidžiamos esminės autoriaus gyvento laikotarpio akimirkos, išskiriami svarbiausi gyvenimo etapai: vaikystė, 1930/31–1934/35 metai – mokslas Antalieptės seserų širdiečių progimnazijoje, 1934/40–1940/42 metai (mokslas Ukmergės mokytojų seminarijoje), taip pat išskirtas 1941 IX–1942 X laikotarpis, kuris dėl „pasidavimo silpnųjų gyvenimui“ įvardintas „duobe“. „Prologe“ galima išžvelgti Gineičio pomėgį platiems autobiografinio pobūdžio apibendrinimams, čia atskleidžiamos svarbiausios jo gyvenimo gairės, pasaulėžiūros bruožai, pomėgiai. Viskas formuluojama labai aiškiai, kryptingai. Atvirai aptariamoms ir tam tikros biografijos detalės: todėl, kad augo be tėvo ir net nežinojo, kas jis, besimokydamas progimnazijoje, patyrė didelę baimę, kad šioji jo paslaptis gali būti atskleista, paviešinta, o jis pats – vaikų negailestingai pašieptas. „Visuomet vaikščiodavau kaip adatomis, visuomet buvau tikras, kad štai vieną dieną mano paslaptį sužinos visa klasė ir aš nebeturėsiu vietos. Ypač tragiškos valandos būdavo, kuomet tekdavo atsakinėti į

¹ Leonas Gineitis, *Dienoraščiai*: D1, rankraštis MAB RS F 365-1, p. 1

apklausiamąsias žinias. Jeigu tai buvo daroma viešai, tekdavo griebtis įvairiausių priemonių, pav., išeiti tuo metu iš klasės“.² Tos aplinkybės, matyt, lėmė tam tikrą Gineičio būdo susiformavimą (tapo uždarus), polinkį į vienatvę, charakterio sudėtingumą ir galbūt nesąmoningą norą suprasti tą kitą – jam nepažįstamą – charakterio puse ypatingai didelį dėmesį skiriant savistabai.

Dienoraščio datų žymėjimas prasideda 1943 V 10, nutrūksta 1944 VII 20. Šį gyvenimo etapą fiksuojantys tekstai daugiau panėši į atsitikimų, įvykių kroniką. Nemažai vietos čia užima karo įvykiai. Kaip matyti iš pasakojimo, Gineitis, norėdamas išvengti karo tarnybos vokiečių armijoje, vienu metu netgi dirbo pasėlių prižiūrėtoju. Vėliau pasakojimas nutrūksta. 1947 XI 26 dienoraščio rašymas atnaujinamas; jis sutampa su studijų Vilniaus universitete pabaiga. Tuo metu įvyksta tarsi koks lūžis: kaip pats Gineitis nurodo vėlesniame įrašė, dienoraštis galiausiai „iš įvykių kronikos virto daugiau dvasios augimo istorija“³.

Nepaisant to fakto, kad dienoraštiniai įrašai nuo 1958 iki 1986 keičiami teminiais pasakojimais, miniatiūromis, vaizdeliais, replikomis, aforizmais, etiudais, datavimo išsaugojimas (iki 1966 III 24 dienos) leidžia kalbėti apie dienoraštį. Vėliau datų nebelieka ir prie datavimo bei tradicinio dienoraščio formos autorius grįžta 1986 metais. Paskutinis dienoraščio įrašas padarytas 2000 VI 30. 1986–2000 metų dienoraštis netolygus; kai kuriems metams tenka tik po kelis puslapius. Tuo metu autorių labiausiai domina klausimai, susiję su jo knygelių publikavimu, ypač pagrindinių filosofinių: „Istorinis kelias į universalią pasaulėžiūrą“ (1992) ir antro pataisyto bei papildyto pastarosios leidimo, pavadinto „Būties vienovė“ (1997).

Pačiu produktyviausiu dienoraščio laikotarpiu galime laikyti 1943–44 ir 1947–58 m. Šiais metais dienoraštyje geriausiai atsispindi autoriaus pažiūrų formavimasis, atskleidžiama jo aplinka, išgyvenimai, kasdienių interesų ratas, pirmųjų vedybinių metų džiaugsmas ir rūpesčiai. Nuo 1947 m. sąsiuvinuose ypač gausu plačių filosofinių svarstymų, introspekcijų, vaizdingų aprašymų – visa tai leidžia dienoraštį vadinti literatūriniu ir filosofiniu. Nuo 1959 metų įsigali visai kitokio pobūdžio užrašai. Gyvenimo pastebėjimai, būties apmąstymai, nušvitimai, išvalgos čia virsta grakščiomis miniatiūromis, vaizdeliais, aforizmais, replikomis, etiudais. Atrodo, kad tokio pobūdžio kūryboje

² Idem, *Dienoraščiai*: D1, rankraštis MAB RS F 365-1, p. 21.

³ Idem, *Dienoraščiai*: D1-D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, p. 386.

autorius randa sau priimtinausią literatūrinės saviraiškos ir filosofinės minties sintezę. Skaitant dienoraštį galima suprasti, kad jis buvo vedamas ne mechaniškai fiksuojant nugyventą dieną (dienoraščio praktikoje šitai dažnai pasitaiko), o tik tuomet, kai autoriui gimdavo svarbių minčių ar išvalgų, susijusių tiek su gyvenimu, tiek su vidinio gyvenimo įvykiais.

TYRINĖJIMO PROBLEMA

Nėra tas pats dalykas skaityti dienoraštį žmogaus, kuris gyveno prieš šimtą metų, ir dienoraštį to, kuris gyveno visai neseniai, su kuriuo teko bendrauti ar būti jo pažįstamu. Kiekvienas prisilietimas prie tokio rankraščio – visuomet nelabai malonus įsiveržimas į gerai nuo svetimų akių saugomą asmeninių paslapčių teritoriją. Po autoriaus mirties susidūrus su tokiais tekstais visada iškyla teisėtas klausimas, į kurį galbūt niekada nebebus tinkamai atsakyta: kiek ir ką būtų palikęs jo autorius, rengdamas, pavyzdžiui, dienoraštį publikavimui. Paties Gineičio skaitančiai visuomenei buvo pateikta tik iš dienoraščių surinkta „literatūrinė“ medžiaga – miniatiūros, aforizmai, etiudai.

Vis dėlto dienoraščio pateikimas viešumai (kaipgi kitaip pavadinti jų perdavimą bibliotekai?), leidžia tvirtinti, kad autorius manė savo gyvenimo faktus, patirtį ir apmąstymus būsiant įdomius ir kitiems. Nepaisant šių pastebėjimų, bet koks gilinimasis į asmeninį gyvenimą, to gyvenimo pateikimas visuomenei reikalauja tam tikro atsakingo subtilumo; juo aš laikyčiau labiau pasaulėžiūrinių, o ne, tarkim šeimyninių ar perdėm asmeninių problemų akcentavimą – tuo labiau, kad pats Gineitis pasaulėžiūros bei pažinimo dalykus savo gyvenime laikė pačiais svarbiausiais ir, kiekviena tinkamesne proga jų reikšmę pabrėždamas, asmeninio gyvenimo reikalams skyrė tikrai nedaug vietos.

Atrodo, nieko nėra pastovesnio dienoraštyje, kaip rašančiojo „aš“ nepastovumas. Rašymas padieniui nepaisant nuotaikų, svarstomų dalykų kaitos vis dėlto leidžia tokiam tekste išskirti tam tikras pasikartojančias temas, prie kurių rašantysis nuolatos sugrįžta, ties kuriomis daugiausia koncentruojasi rašančiojo „aš“ mintys. Tokios pačios mintys, tas pats problemų ratas dažnai dienoraštyje kartojasi metai iš metų. Gineičio atžvilgiu tai ypač ryšku, nes jis buvo pratęs paryškinti, akcentuoti sau rūpimus dalykus, temas. Jau sistemingai neberašydamas dienoraščio, metų pabaigoje jis vis tiek apibendrindavo nugyventus metus, įvertindavo save, savo darbus, laimėjimus ir pralaimėjimus

(pirmiausia moralinius, o ne materialiuosius). Todėl skaitant Gineičio dienoraštį savaimė susidėlioja kelių stambių, vyraujančių temų ratas: pasaulėžiūros dalykai, susiję tiek su savo paties, tiek ir su pasaulio pažinimu, filosofija, etika, religija, saviugda, gamta, šeima. Galima pridurti, kad tam tikromis gyvenimo aplinkybėmis (pavyzdžiui, po vedybų) asmeninio gyvenimo dalykai turi tendenciją stiprėti, tačiau po kurio laiko vėl į pirmąsias eiles iškyla filosofiniai ir pasaulėžiūriniai klausimai.

PASAULĖŽIŪRINIAI DIENORAŠČIO AKCENTAI

Savo dienoraštyje Gineitis nuolatos akcentuoja pasaulėžiūros klausimų svarbą, o vienoje vietoje su nuostaba prisipažįsta siekias ne mokslo, o pasaulėžiūros „specialybės“: „Keista. Kai kiti jauni žmonės mokosi specialybės, studijuoja chemijos, agronomijos, istorijos vadovėlius, aš – kuriu pasaulėžiūrą, skaitau pasaulėžiūros temomis, o visus kitus klausimus laikau pašaliniais ir gilinuosi tik egzaminų verčiamas... Aš siekiu pasaulėžiūros „specialybės“; kuriai kitai, nors baigiu universitetą, nesijaučiu kaip reikia pasiruošęs“⁴. Jo diena užpildoma ne tiek kasdienio gyvenimo faktais (ėjau, mačiau, padariau, susitikau), kiek įvykio ar susitikimo apmąstymu, kur nestokojama gausių samprotavimų ir intensyvių svarstymų, sudarančių jo dienoraščio esmę. Didelį vaidmenį jo pasaulėžiūrai turėjo Ukmergės mokytojų seminarijoje jam dėstęs Vaclovas Čižiūnas, laisvamanis ir knygius, tikras „pažinimo entuziastas“, iskiepijęs jam meilę žinioms ir išminčiai. „Prologe“ Gineitis negaili jam šiltų žodžių: „Daugelio atžvilgiu jis liko man idealu ir žmogaus, ir tautiečio, ir mokytojo-pedagogo atžvilgiu“. Čižiūnas gerai išmanė literatūrą, buvo filosofijos mėgėjas, keliautojas bei „didžiausios bibliotekos savininkas“. „Pertraukų metu jis lipdė iš molio reljefinius žemėlapius, sode tyrė savo paties saulės laikrodį, naktimis ilgai nekęsdavo žiburys jo buto lange.“ Gineičio mokytojas buvo kairiųjų pažiūrų, žmogus „be konfesijos“; jis „savo iškentėta ir širdies bei smegenų krauju sukurta pasaulėžiūra buvo artimas evangelijų dvasiai, gilus idealistas, derinąs proto ir jausmų duomenis“, „religinėm bendruomenėms ir konkrečioms religinėms apraiškoms“ negailėdavęs „traiškos kritikos“⁵. Nuo susitikimų su šiuo asmeniu, kaip pažymi Ginei-

⁴ Idem, *Dienoraščiai*: D2, rankraštis MAB RS F 365-1, 1949 I 25 įrašas.

⁵ Idem, *Dienoraščiai*: D1, rankraštis MAB RS F 365-1, p. 88.

tis, pasaulėžiūros klausimai jam tapę patys svarbiausi, o mokytojo idealizmas ir beveik asketiškas gyvenimas – pavyzdžiu: „Jo uždegantys žodžiai, pasididžiavimas savuoju „aš“, jo aistra ir keliu, ryžtingas kovojas idealizmas, jaučiu, mane veikia ir lydi iki šiol. Amžinai atsiskiačiau nuo smulkių apyvokos daiktų pavergto gyvenimo, nuo vidutiniškumo ir nuotaikingo laiko praleidimo“⁶.

Didelis vaidmuo Gineičio gyvenime, kaip liudija dienoraščio įrašai, teko savišvietai. Karo metais būsimasis K. Donelaičio tyrinėtojas skaitė prieškarinius žurnalus, pasaulinę grožinę literatūrą (N. Gogolį, L. Tolstojų, F. Dostojevskį, M. Gorkį ir kt.). Mokydamasis universitete, ypatingai pamėgo J.W. Goethe's, R. Tagore's, B. Spinozos, L. Tolstojaus veikalus. Pastarojo „Išpažintis“ Gineitį sužavi idėjų artumu, ir ištisis jo teksto puslapius jis persirašo į savo dienoraštį: „Rodos mano paties apie save pasakyti žodžiai... Kiek prisvarstyta tamsiais rudens vakarais kaime!“⁷ Vėliau jį patraukia ir L. Tolstojaus „Dienoraštis“, pasirodęs jam artimas gilia savianalize, savikritiškumu, tikėjimu savo valios pastangomis, nenuolaidžiuoju savo silpnėms, ydoms: „Ką bekalbėti apie žvilgsnį į gyvenimą tokio žmogaus, kuris auklėjimo ir aplinkos supančiotas, ištvirksta, tampa veneriku, o paskui, savo paties kentėjimais ir jėgomis pakyla iki dvasinio valdovo ir išminčiaus“⁸. Dažnai minimas Platonas: „Susidomėjau Sokratu. Ypač žavi gilus optimizmas, pasitikėjimas žmogumi. Žmogaus valios autonomiškumo pabrėžimas“⁹. Iš lietuvių jis pažymi skaitas A. Maceiną, St. Šalkauskį, K. Pakštą, Vydūną, socialinę, pedagoginę literatūrą (F.W. Foersterį). Pastebimas akivaizdus dienoraščio autoriaus noras tapatintis su didžiomis asmenybėmis, sekti jų keliu. Skaitydamas Giovanni Papini, jis jaučiasi prislėgtas šio rašytojo genijaus, su pavydu kalba apie tai, kaip greitai Papini'ui pavyksta išmokti užsienio kalbas, tuo tarpu jam kalbos einančios labai sunkiai¹⁰. Perskaitęs knygą apie Beethoveno gyvenimą ir kūrybą, jis tariasi turįs panašių bruožų ir galįs kai ką sukurti, nuveikti¹¹. Susižavėjimas kai kuriais autoriais, visų pirma Goethe, išlieka visą gyvenimą.

⁶ *Ibidem*, p. 125.

⁷ Idem, *Dienoraščiai*: D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1947 XII 6 įrašas.

⁸ Idem, *Dienoraščiai*: D6, rankraštis MAB RS F 365-2, 1953 VI 24 įrašas.

⁹ Idem, *Dienoraščiai*: D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 IV 19 įrašas.

¹⁰ Idem, *Dienoraščiai*: D1-D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1943 XI 14 įrašas.

¹¹ Idem, *Dienoraščiai*: D5, rankraštis MAB RS F 365-1, 1952 III 31 įrašas.

Minėti autoritetai, matyt, gerokai prisidėjo prie to, kad iš kuklaus, pamaldaus vaiko, kurio šeima buvo artimai susijusi su bažnyčia, išaugtų tradicinės religinės pasaulėjautos, ypač katalikiškosios, kritikas. Atsakyti į šį klausimą jis pats mėgina „Prologe“, pastebėdamas, kad po perskaitytų įvairių veikalų, tokių kaip prof. J. Blažio „Tolerancija kaip kultūros principas“ ir kt., gimė jame „tam tikras skepticizmas religinių formų atžvilgiu, tam tikra savito kelio į Dievą idėja“¹². Taip jau atsitiko, kad besiformuojančios autoriaus antikatalikiškos pažiūros sutapo su sovietiniu laikotarpiu ir aršia antireligine propaganda, o už tų pažiūrų raišką kai kas Utenoje autorių pradėjo laikyti „bolševikų paveiktu“. Tuo metu Gineitis stropiai lanko antireligines paskaitas, o klasėje pagarsėja „vienu „kiečiausių“ apsiskaitymo ir argumentacijos srity“¹³. Su didžiausiu entuziazmu jis kalba savo draugams „apie nuodėmę, kaip ne kažką neigiamai bloga, bet tik nutraukimą santykiu su šviesos karalyste, apie Dievybę, kaip tiesos, grožio ir gėrio idealą, apie religinio ceremonialo tereikalingumą abstrakčiai galvoti negalintiems masėms“¹⁴.

Ankstyvajame dienoraštyje autorius sąžiningai fiksuoja visus savo dvasinius poslinkius šioje srityje, visas savo jausmų audras, savo argumentus, tarsi norėdamas pateisinti ar apginti savo pasirinkimą: „Poterius senai bekalbėjau, nes jie neleidžia laisvai pasireikšti mano jausmams ir norams. Vengdamas maldos mechaniškumo, pastebėjau, jog ir savaip meldžiuosi ne visada su įkvėpimu“¹⁵. – „Kokia išeitis?“ – ne vieną sykį paklausdavo savęs Gineitis. – „Kur tiesa, jeigu viskas lygiai įsakmiai remiama tuo pačiu Naujuoju testamentu? Gal užtektų įkvėpimo akimirkoje savaip pajausto Dievo? Taip, bet kuo remtis gyvenimo praktikoje? Betarpiai evangeliška morale?“ – Jis su ironija žvelgia į religines šventes, jų šventimo būdą: „Šeimyniškai minta ir guli. Kiaušinių į valias. Motina uždirbo naminio pyrago. Seniai stena kaip perkrautos mašinos, beveik serga. Kaip kam tokios Velykos!“¹⁶ Autorius mėgsta rinkti tokius pavyzdžius, kurie, anot jo, liudija tikinčiųjų tamsumą, religinės moralės dviveidiškumą. Pavyzdžiui, buto, kuriame jis nuomoja kambarį, šeima riejas, eidama į bažnyčią; taip pat visi riejas, sugrižę iš jos. Gineičiui atrodo juokingas aplinkinių davat-

¹² Idem, *Dienoraščiai*: D1, rankraštis MAB RS F 365-1, p. 148.

¹³ *Ibidem*, p. 148.

¹⁴ *Ibidem*, p. 149.

¹⁵ Idem, *Dienoraščiai*: D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1943 VIII 31 įrašas.

¹⁶ *Ibidem*, 1944 V 9 įrašas.

kiškumas, kunigų ir parapijiečių tamsumas; neretai dėl to paties jis dienoraštyje papriekaištauja ir motinai, kurios valią laiko „dvasiškiu paralyžuota“.

Atkakliai gyvenimo prasmės ieškantį autorių trikdo tradicinio tikinčiojo susidvejinimas: ne moralinių idealų siekimas, o gyvenimas dogmomis, ritualais, nededant jokių asmeninių pastangų pasikeisti, tapti geresniu, labiau apsišvietusiu. Dienoraštyje randame vaizdingą ir ironišką kunigo dienos aprašymą (Gineičio teta dirbo klebonijoje šeimininke):

Klebonas keliasi 6 val. Pavaikšto sodely, arba, jei lyja, verandoje. Iš keleto knygų atskaito rytmetines maldas; protarpiais su lepete mušdamas muses. 8 val. paskambina mišioms. 9-iomis klebonas grįžta iš bažnyčios ir pusryčiauja – valgo riebių kvietinių blynų su uogomis, kiaušiniene su grietine ar pan. ir geria arbatos su meduoliais. Po to priima, jei yra, moterėlę su užsakymu mišioms. Ilgai derasi dėl sumos pinigais ar natūra, paskui, kuomet sulygsta, smulkiai klausinėja interesantę apie jos aplinkos parapijiečius ir kalbasi dienos aktualijomis gerą pusvalandį, nepakviesdamas šios prisėsti. Paskui likęs vienas skaito sen. Testamentą jo nesuprasdamas, varto pamokslų rinkinį ar, vaikščiodamas po kambarius, muša muses. Jei yra darbo, duoda samdinei nurodymus, kaip ir ką šiandien turi atlikti. Nuo 12 iki 2-jų vaikšto sode ar ant šventoriaus su brevijoriumi ir rožančių rankose. Antrą valandą valgo sočius pietus – didelį kotleta, plaukiantį taukuose, bulvių, daržovių ir saldumynų patiekalus. Pusvalandį pailsėjęs eina į laukus pasivaikščioti, skaito laikraščius, kieme plepa su šeimininke ar pan. 6 val. geria arbatą su lengvais užkandžiais, paskui kalba vakarines maldas. Nuo 8-nių eina pasivaikščioti į sodelį, o 9 val. gula. Ir taip tiksliai diena iš dienos – toks jau įprastas gyvenimo būdas, gyvenimo, kurį klebonas laiko didžiai prasmingu, o šeimininkė – mano teta, kurią nūn buvau aplankęs – šventu.¹⁷

Iš dienoraščio matyti, kad išsivadavimas iš tradicinės religijos jam sekėsi nelengvai. Sėdėdamas Universiteto skaitykloje Kalėdų išvakarėse ir skaitydamas Kantą, jis girdi „sningančioje naktyje“ skambančius varpus (tais metais skambinti jais dar nebuvo užginta) ir prisipažįsta, kad jam vis dėlto liūdna sėdėti „čia vienam tarp knygų šiokią vakarą“¹⁸. Vis tik tai tuo keliu jis nuėjo, palaikymo surasdamas pasikeitusiame gyvenime: antikatalikiškas dienoraščio autoriaus nuostatas sustiprino sovietų skatinta oficialioji ateistinė propaganda. Gineitis stropiai fiksavo visus buvusio kunigo Ragausko argumentus, kuriais pastarasis ramstė savo Katalikų Bažnyčios kritiką. Būtina nurodyti ir tai, kad Gineitis minėtuojų keliuėjo ganėtinai neužtikrintais, netvirtais

¹⁷ Idem, *Dienoraščiai*: D2, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 VIII 13 įrašas. Kiek pakeis-ta, šį pasakojimą, pavadintą „Derybos“, radau L. Gineičio etiudų knygoje „Siekis“ (2001).

¹⁸ Idem, *Dienoraščiai*: D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1947 XII 24 įrašas.

žingsniais. Jis nebuvo linkęs atsižadėti sakraliojo gyvenimo matmens, tačiau jį stengėsi perkelti į panteizmo, būties vienovės pasaulėvaizdžio plotmę, akcentuodamas jam priimtinesnius ryšius su savimi pačiu, gamta ir kosmosu. Jo dienoraštyje sutinkami nuolatiniai atgailos, savigraužos motyvai rodo ne ką kitą, o gilią krikščioniškosios tradicijos įtaką – tos pačios, kuri kartu su antikinėmis mintimis bei asmens laisvėmis lėmė modernių laikų Europos dienoraščio susiformavimą.

Suprantama, Gineičio pasaulėvaizdis būtų nepilnas be Rytų metafizikos, su kuria dienoraščio autorius nuodugniau susipažįsta, jau baigęs Universitetą ir įsikūręs Vilniuje. Kinų, indų, persų ir arabų išminties pasaulis sutapo su intuityviomis būties išvalgomis, pripildė jo vaizduotę, sustiprina estetines nuojautas ir galutinai jį įtikina pasirinktos gyvenimo krypties teisingumu. Skaitydamas vokiečių tyrinėtojo P. Deussen'o knygas apie senąją indų filosofiją, jis pažymi: „Indų filosofija daro man didelę taurinančią įtaką. Į mane srūva rintis. Vis labiau suprantu, kad tai, kas anksčiau rodėsi reikalinga, neišvengiama, tėra muilo burbulas“¹⁹. Didžiulį poveikį jam turi trumpos, tačiau intuityvias išvalgas skatinančios istorijos, pamokymai, aforizmai. Rytų siūloma ramybė – tai kontrastas šiam aistrų, veidmainystės, materializmo gyvenimui. „O ten, iš Rytų, – tyla ir ramybė, vienovė, su iškiliais ramiu amžinosios gamtos ritmu – gyvenimas, kaip saulėje dunksantis miško slėpinys...Vis giliau neriuosi į šitą slėpinį“. Susipažinęs su Rigveda, „kiek ją europietis gali suvokti iš vertimų“, „Gotamos-Budos mokslo esmė“, Upanišadomis, autorius entuziastingai pastebi: „Veriasi toks tyras, toks gilus, toks nuostabiai raminantis pasaulis, tarsi žvaigždėta naktinio dangaus erdvė. Apriboti troškimus – štai kelias į dvasinę laisvę, į sielos pilnatvę. Gelmių kelias. Sunku mums suprasti, dar sunkiau vykdyti. Visiška priešingybė gyvenimui, kuris verda aplinkui mane – kupinas nerimo, pamišėliško skubėjimo nežinia kur ir kam, gobšumo, savimeilės, iškilimo per kitų galvas, pinigų medžiojimo“²⁰. Galima drąsiai daryti išvadą, kad Rytų metafizika buvo tas mokymas, kuris geriausiai atitiko svarbiausius dienoraščio autoriaus lūkesčius, žavėjo jį asketiška dvasia, ryškia etine pozicija, motyvacijų svarumu, laisvės pojūčiu. Sujungta su Vakarų filosofine panteistine tradicija ir mokslu, ji tampa jo pasaulėžiūros pagrindu²¹.

¹⁹ Idem, *Dienoraščiai*: D4, rankraštis MAB RS F 365-1, 1951 IV 29 įrašas.

²⁰ Idem, *Dienoraščiai*: D5, rankraštis MAB RS F 365-1, 1953 III 2 įrašas.

²¹ Tai aiškiai matome jo knygoje „Būties vienovė“.

Reikia atkreipti dėmesį į dar vieną jo mąstymo ypatybę – savarankiškumą, rėmimąsi savo paties apmąstytais ir išgyventais dalykais, o ne sausa knygine patirtimi. Vartydamas bibliotekoje vieno vokiečio parašytą filosofijos istoriją, jis nesižavi ten atpasakotomis filosofų koncepcijomis, pastebėdamas, kad svarbu yra „išplėtoti *savo* koncepciją arba bent tą, kuriai pritari“, ir paremti ją filosofijos istorijoje jau esančiais argumentais arba kontrargumentais²². Filosofija, kuri nevirsta išmintimi, jam lieka tik tuščiu teoretizavimu: „Filosofinis mąstymas mūsų laikais pergyvena gilią krizę. Esmės aiškinimą jame pakeičia smulki sąvokų etimologija“²³.

Labai daug vietos dienoraštyje skiriama materialistiško, vartotojiško požiūrio į pasaulį kritikai; pastaroji turi daug ką bendra su šiuolaikinėmis ekologinėmis pažiūromis: „Materialinėj srity turtėti galima tik imant! Būtų didžiausia nelaimė mūsų planetai, jeigu visi žmonės taptų materialistais, tai yra fizinės gerovės dievo garbintojais. Tuomet kiekvienas tik trokštų imti; žemė taptų neregėtų plėšrūnų lizdu. Tai būtų „kovos už būvį“ principo įkūnijimas. Visa laimė, kad, šalia materialinės, yra dvasinė sritis. Yra sritis, kur turtėjama duodant“²⁴. Tik „nepraktiško gyvenimo idealai“ dienoraščio autoriui įkūnija tikrą, autentišką gyvenimą, kuris jam yra ne kaupimo, turėjimo, o atidavimo, buvimo kelias: „Iš tikrųjų aš, tiesiog, bijau praktiško gyvenimo. Kiti mano amžiaus jau turi, žiūrėk, nuosavo, „sunkiai kilnojamo“ turto. Mane gi smaugia daiktai, aš jų nekenčiu ir noriu kuo mažiausiai turėti. Tačiau gyventi reikės, teks baigti, pagaliau, įnamio, parazito gyvenimą. Ir jaučiu: nepriteklius bus dažnesnis svečias už perteklių“²⁵.

Daug vietos dienoraštyje užima ir juslinio gyvenimo pavojų įvardinimas. Panirus į juslinį, kūnišką gyvenimą pasidaro nebeįmanoma prisiliesti prie subtilesnio pasaulio, pajusti savyje dvasinio atgimimo ženklus: „Yra du žmogaus gimimai: fizinis ir dvasinis. Dauguma linke pripažinti tik pirmąjį. [...] O yra kitas – dvasinis žmogaus užgimimas, kai žmogus savo dėmesio centrą nuo biologinių-vitalinių reikalų perkelia į moraliniai-dvasinius. Nuo to momento įvyksta lemiamas posūkis žmogaus buityje: ego nusilenkia Dievybei“²⁶.

²² Idem, *Dienoraščiai*: D12, rankraštis MAB RS F 365-1, 1995 IV 28 įrašas.

²³ Idem, *Dienoraščiai*: D11, rankraštis MAB RS F 365-1, p. 48.

²⁴ Idem, *Dienoraščiai*: D2, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 XII 3 įrašas.

²⁵ Idem, *Dienoraščiai*: D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1947 XII 26 įrašas.

²⁶ Idem, *Dienoraščiai*: D2, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 VIII 20 įrašas.

Ankstyvajame dienoraštyje daug vietos užima apmąstymai apie asketiškus gyvenimo idealus, nes būtent asketas jaunajam užrašų autoriui įkūnija visavertės tiesos galimybę: „Kurgi tiesa? Apvaizda, leisk sutikti asketa, kuris nevargindamas daiktų, būtų išsprendęs savo abejones“²⁷. Vėliau jo požiūris šiek tiek keičiasi, ir jam produktyvesnė pasirodo „aukso vidurio“ pozicija, kuomet per daug nesimėtoma į kraštutinumus. Būdamas pasaulio centre, žmogus gali regėti tiek dangaus aukštybes, tiek atomų pasaulį. Su laiku, moralisto įkarščiui atslūgus, jam tampa priimtinesnė stebėtojo pozicija, artimesnė Rytų žmogui: nekišti, neprimesti savęs aplinkiniams ir pasauliui, o tapti neatsiejama to pasaulio dalimi, tačiau neplaukiant pasroviui, o išliekant tvirtai ant kranto. Ne veltui mėgstami jo pamąstymai siejasi su laiku, su gyvenimo tėkme. Mąstydamas vienu naujųjų metų išvakarėse, jis dienoraštyje užrašo: „Kol buvau nešamas laiko tėkmės, paskutinė metų valanda keldavo siaubą. Kaip greit bėga laikas! Kur aš plaukiu? Ar ten plaukiu! Dabar, kai suleidau šaknis į absoliučią kranto uolą, tėkmė ramiau teka pro šalį. Ar svarbu, kiek jau pratekėjo? Kiek pratekės? Ar svarbu, kuri paskutinė valanda? Tėkmės, ne uolos valanda!“²⁸ Tokia pati mintis su humoru išsakoma ir jo filosofinių replikų knygelėje. „Gyvenimas kaip upė. Irsiesi prieš srautą, vietoje eikvosi jėgas. Leisiesi pasroviui, nuneš į nežinią... – Plauk įstrižai – kelto pavyzdžiu. Ir jėgas sutaupysi, ir kitą krantą pasieksi.“²⁹

SAVIUGDOS UŽDAVINIAI

Skaitydami dienoraštį įsitikiname, kad susidūrėme su moralistu, atidžiu visuomenės papročių vertintoju, kuriam moraliniai idealai nėra tuščiai skambantis dalykas. Dienoraščio autoriaus poziciją lemia jo valingas požiūris į pasaulį, kuris deklaruojamas vos pradėjus vesti dienoraštį: „Aš būsiu gyvenimo keitėjas, arba visai nenoriu būti“³⁰. Šią saviugdą programą Gineitis koreguos ir vykdys visą gyvenimą. Jis budriai seks ir analizuos kiekvieną savo žingsnį ir poelgį. Su tuo siejosi gausios taisyklės ir moraliniai įsipareigojimai, dėl pačių menkiausių nuolaidų savo norams sau priekaištauta, būdavo pasmerkiamas

²⁷ Idem, *Dienoraščiai*: D1-D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1944 III 24 įrašas.

²⁸ Idem, *Dienoraščiai*: D11, rankraštis MAB RS F 365-2, 1972 XII 31 įrašas.

²⁹ Idem, *Žybsniai*: Filosofinės replikos, Vilnius: Pradai, 1999, p.153.

³⁰ Idem, *Dienoraščiai*: D1 (Prologas), rankraštis MAB RS F 365-1, p. 1.

menkiausias ištižimas, pasidavimas „silpnųjų gyvenimui“: „Viešpatie, atsiųsk man mirtį, negu silpnųjų gyvenimą“³¹. Jis nei minutei neleidžia sau atsipalaiduoti, pasiduoti nekontroliuojamiems norų siaurimams, o pasidavęs tuoj pat skuba dienoraštyje savo poelgį įvertinti, sukritikuoti. „Ilgiuosi produktyvaus gyvenimo. Mąstau apie katastrofišką savo išplitimą į plokštumą, paviršiu, smulkmenas. Stinga gal būt sistemos ir medžiagos brandžiam laiko išnaudojimui. Kiek laiko ir akių energijos suėda gausi periodinė spauda, kuri dvasiai tiek maža teduoda!“³² Jis nepatenkintas, kad tapo liguistu bibliofilu, nes pamėgo kas trys dienos užsukti į antikvariatą ir nusipirkti po knygą. Tačiau, suprantama, didžiausia priekaištų dalis tenka nesaikingo gyvenimo įpročiams, pavyzdžiui, persivalgymui: „Atsiranda kažkoks gyvuliškas užsimiršimas ir valia išnyksta“³³. Gineitį erzina jo šeimynykščių papročiai, nevalyvas gyvenimo būdas. Kiek „atsipalaidavęs“ tėviškėje, jis pažeria sau kalną priekaištų: „Kaskart darausi vis didesnis gyvulys, kaskart mažiau mąstau, menčiau veikia vaizduotė, merkias dvasios akys. Tikėkite: kūnas tunka dvasios sąskaita! Reiktų žengti dar vieną žingsnį – išigyti tokią pat aklą riebią „patele“ ir – prasmegti slieko buityje! Tačiau darosi šlykštu visą laiką jausti prigrūstą pilvą. Mokslinis darbas, asketiškas džiaugsmas tarp knygų vėl sušvinta viliojančia varsa“³⁴. Netvarka, nevalyvas gyvenimas sukelia konfliktą su jauna moterimi, su kuria tuo metu jis draugauja. Ji pritrenkia nešvara, netvarka, visur lipinėjantys šeiminkės mažamečiai vaikai: „Toks užsikuitęs gyvenimas perspektyvoje pasirodė pragaru. Ne, aš negalėsiu šitaip gyventi. Turi būti kažkaip kitaip, skaidriau, švariau. Daiktai turi būti po vartojimo valomi, sudedami, [...] valgoma tik įprastu laiku. [...] Turi būti neužjaukta nuotaika, tinkanti kiekvienu metu rimtai kalbai, gilioms mintims. Kaip kitaip gyventi?“³⁵ Kitą kartą, žvelgdamas į vyrą prie namo skylėtu stogu, jis pastebi, jog „yra dvi skylės: šio vyro dvasioje ir stoge“³⁶. Lygia greta autorius išgalėjusią Lietuvoje netvarką, apsileidimą, girtavimą linkęs vertinti ne vien pačių žmonių sugedimu, bet ir pasikeitusiu socialiniu gyvenimu: vienu metu žmonės neteko nuosavybės, netgi savo pačių namuose tapdami nuomininkais.

³¹ Idem, *Dienoraščiai*: D1-D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1943 XI 19 įrašas.

³² *Ibidem*, 1944 II 1 įrašas.

³³ Idem, *Dienoraščiai*: D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 I 5 įrašas.

³⁴ *Ibidem*, 1948 III 7 įrašas.

³⁵ *Ibidem*, 1947 XII 8 įrašas.

Kiekviena gyvenimo sukurta moralinė kolizija tuoj pat griežtai analizuojama, įvertinama. Tam irgi nereikia ypatingo įvykio. Užtenka, kad vietoj pusės kilogramo pardavėja atsvertų kilogramą cukraus, o pamitų iš jo kaip už pusę, ir Gineitį pakeliui į namus pradeda graužti sąžinė, kad negerai pasielgęs, kad pastebi savo išsisukinėjimą, tačiau atgal negrižta³⁷. Jam labai svarbu užrašyti panašius „amoralius“ poelgius, juos išanalizuoti, pasmerkti savo silpnumą, „sugedimą“, pasidavimą „silpnųjų gyvenimui“. Tuo galima paaiškinti jo atidumą visoms – kūno ir sielos – ligoms, kurių dienoraščio autorius nesiruošia savo dienoraštyje gražinti ar slėpti. Netgi, sakyčiau, priešingai, dienoraštyje regima kruopšti tiek „aistringoji“, tiek moralinio gyvenimo analizė. Kūno ir dvasios priešata dažnai virsta keistais regėjimais: „Šįkart paskendau į keistą dvasios regėjimą. Tarsi apsilankė koks nepažįstamas svečias, su kuriuo pradėjau ginčą. Tai buvo gyvuliškosios prigimties ginčas su dvasia“³⁸. Dienoraštyje autorius nevengia ir pakankamai intymių išgyvenimų ar detalių, tačiau tų dalykų atskleidimas netampa kažkokiu centriniu įvykiu, o tik kliūtimi, kurią nugalėjęs, galima žengti toliau, tvarkantis su kitomis kliūtimis.

Taip pat dienoraštyje netrūksta įdomių psichologinių pastebėjimų, atsirandančių iš kasdienės praktikos. Atidumo psichologinėms gyvenimo detalėms stokos autoriui tikrai negalima prikišti. Visur matoma įdėmi akis, sekanti kiekvieną sielos krustelėjimą. Nuejęs į turgų įsi- gyti odos autuvui, jis staiga pastebi, kad, ieškodamas to daikto, visai nekreipia dėmesio į žmones, kaip buvo įpratęs („Reikalas kaip migla užkrinta akis – meniškasis žvilgsnis dingsta.“³⁹). Kitur vėl daromos išvados: „Įdomus psichologinis faktas: valia žmoguje nėra kažkokia vientisa jėga. Sustiprinta viename fronte, ji gali būti visiškai bejėgė kitame. Kiekvienu atveju, pasirodo, tenka budėti ir įtemptai su savimi grumtis“⁴⁰. Apmąstydamas praėjusius metus, jis taip pat dažnai kreipia dėmesį į savo moralinę laikyseną, į pasižadėtų išipareigojimų vykdymą: „Daugelis slaptų pasiryžimų, užrašytų šituose sąsiuvinuose, bado akis. Jie neištesėti“⁴¹. Dienoraščio autorius taip pat dažnai linkęs

³⁶ *Ibidem*, 1948 III 7 įrašas.

³⁷ *Ibidem*, 1948 I 8 įrašas. Beje, minėtas įvykis jį taip sukrečia, kad jis, šią istoriją šiek tiek pakeitęs, įtraukia į savo etiudų knygelę „Siekis“. Čia plėtojama dviejų pradų kova. Vienas balsas kalba kaip gundytojas, kitas atstovauja jį smerkiančiai sąžinei.

³⁸ *Idem*, *Dienoraščiai*: D1-D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1943 X 8 įrašas.

³⁹ *Ibidem*, 1948 VII 30 įrašas.

⁴⁰ *Idem*, *Dienoraščiai*: D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 I 5 įrašas.

⁴¹ *Idem*, *Dienoraščiai*: D8, rankraštis MAB RS F 365-2, 1958 XII 31 įrašas.

sau priekaištauti dėl netinkamo elgesio, kurio priežastimi tampa pernelyg ūmus būdas. „Knygos, mokslai... Kas kartą skaudžiau nusiviliu savo mokslais ir knygomis. Kas iš to, kad perskaičiau krūvas moralės traktatų, kad prisirašiau išstisus sąsiuvinius aforizmų! Aš likau toks pat bjaurus, nepakenčiamo būdo žmogus. Dar nepraėjo bendro gyvenimo savaitė, ir jau porą kartų buvau savo motinai šiurkštus.“⁴²

Vienu iš saviugdų uždavinių jis laiko tokio savo charakterio pakeitimą, akcentuojama emocinės saviugdų svarba; dažnai priekaištauja sau, kad nesusivaldė, kažką leptelėjo, pradėjo barnį. Tai dienoraščio autoriui nemažai kainuoja: tuomet dažniausiai sunaikinamos tos pakilios akimirkos. Dažnai, net ir nuosekliai neberašydamas dienoraščio, jis linkęs apibendrinti nugalėjimus, įvardinti pasiekimus ir pralaimėjimus, akcentuoti tam tikras gyvenimo taisykles. Štai „naujametinių dėsnių“ pavyzdys: „1. Išlaikyti ir stiprinti kūno galią ir valios jėgą. Grūdinti ir mankštinti kūnui reikia valios. Stiprėjant kūnui, tvirtėja valia. 2. Tausoti nervus. Visais įmanomais būdais vengti tuščių ginčų, pykčio, mokymo kai nesimokoma. [...] Nepiršti žodinio auklėjimo, jeigu nesidomima pavyzdžiu. 3. Kiek galima pastoviau remtis ne pavidalu, kurį neša į nebūtį metai, ir ne jo ribojamu dvasiniu siaurumu, o amžinąją begaline būtimi. Ieškoti kalnų oro ir tolių saulės. Kuo daugiau žvaigždžių perspektyvos! Kuo rečiau ir mažiau virtuvės smalkių!“⁴³

GAMTOS KNYGA

Vieno dalyko svarbos tikrai negalime nepastebėti dienoraštyje – tai dėmesio, kurį autorius nuolatos skiria gamtai. Gamta jam yra tarsi „savoji bažnyčia“, o jis – „gamtos davatka“⁴⁴. „Gamta kaip mylimoji – mėgsta intymumą: pasilikite vieni du.“⁴⁵ Su jam būdinga aistra jis metasi į gamtos stebėjimą, jos grožio ir tobulos sandaros tyrinėjimą: „Nusipirkau papildinantį stiklėlį, vaikštau šile ir kaip tikras botanikas žiūriniu daigus, žirginius, karklus, epušių kačiukus, pirmąsias gėleles, pumpurus, neišlaikančius gyvybės pertekliaus“⁴⁶. Žavėjimasis gamtos pasauliu įgyja netgi komišką atspalvį, kurį lemia tam tikras naivus

⁴² Idem, *Dienoraščiai*: D3, rankraštis MAB RS F 365-1, 1949 X 30 įrašas.

⁴³ Idem, *Dienoraščiai*: D11, rankraštis MAB RS F 365-1, p. 16, greičiausiai 1977 metai.

⁴⁴ Idem, *Dienoraščiai*: D5, rankraštis MAB RS F 365-1, 1952 III 31 įrašas.

⁴⁵ Idem, *Dienoraščiai*: D10, rankraštis MAB RS F 365-1, p. 93.

⁴⁶ Idem, *Dienoraščiai*: D6, rankraštis MAB RS F 365-1, 1953 IV 11 įrašas.

Gineičio nuoširdumas, kylantis iš jo entuziazmo. Štai kaip autorius aprašo savo pirmąsias natūralisto pamokas, gautas pasinaudojant kai kuriais mokslą populiarinančiais leidiniais: „„Kosmos“, „Nuostabaus pasaulio vandens laše“ įtakoje, valandas išgulėdavau pievoje, sekdamas gyvius ir skutamuuju peiliuku skrodamas augalus (pirmuju pjaustymu bjaurėjausi) arba kniūbščias graibydavau hydras iš kūdros, kurių suradimas užliedavo laimingu jausmu. Buožgalvį šiaip taip išdrišau skrosti ir suradau raudoną širdies maišiuką, kuris dar ilgai pulsavo ant delno...“⁴⁷

Apie gamtos pasaulį (vabalus, augalus) autorius kalba su tikru įkvėpimu. Vienur kitur dienoraščio kamputyje galima aptikti nupieštą vikšrą ar vabalą. Jis – ir gamtos stebėtojas, ir ekologinės filosofijos šalininkas. „Nepaprastai pamilau augalus, gėles... Negalėčiau be būtino reikalo išrauti, laužyti. Tarp manęs ir augmenijos, juo labiau ją pažįstu, mezgasi kas kartą gilesnė artuma.“⁴⁸ Darželyje ties jo langais žydinčios raudonos tulpės užkrečia Gineitį „savo žydėjimo laime“. Jis net prisipažįsta gyvenęs „kartu su jomis“⁴⁹. Kontempliuodamas gamtoje, autorius pasitelkia įkvėpiančius gamtos vaizdus savo paties gyvenimo prasmingumui nusakyti: „Vakaro prieblanda. Rymau sodely, ties žydinčia obels galva. Visi žiedai staiga susibėga, ir prieš akis išsiskleidžia vienas didžiulis, baltas žiedas, apsunkęs gyvybės jėga, o jo taurė – duzgeną spinduliai. Atleikia bitės, tyros kaip stiklas. Mezgasi spindintis vaisius. Taip, mano gyvenimas – baltas obels žiedas. Žemė ir saulė – jo gyvybė. Kaip bitės iš tolimų avilių, atleikia netikėtoms mintys, plėšo mano žiedą ir slegia. Dieve, nedaryk išimties; tegu jis nenudžiūsta be vaisiaus.“⁵⁰

Jam labai svarbu išmokti suprasti šią nuostabią gamtos knygą: „Gamta yra tarsi kiniškai parašyta knyga. Išmokti ją skaityti – labai sunku, o tobulai – beveik neįmanoma: per trumpas žmogaus amžius“⁵¹. Gamta jam – didysis paguodos, laimės ir dvasinės laisvės šaltinis sunkiomis gyvenimo akimirkomis: užtenka vien tik apie ją pagalvoti. Skūsdamasis nevykusiais metais, autorius netikėtai pastebi: „Gyvenimo laimė yra Saulės šviesa ir gurkšnis tyro miškų oro. O tam nereikia niekieno

⁴⁷ Idem, *Dienoraščiai*: D1, rankraštis MAB RS F 365-1, p. 210.

⁴⁸ Idem, *Dienoraščiai*: D6, rankraštis MAB RS F 365-2, 1953 VIII 1 įrašas.

⁴⁹ Idem, *Dienoraščiai*: D5, rankraštis MAB RS F 365-1, 1952 V 4 įrašas.

⁵⁰ Idem, *Dienoraščiai*: D1-D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1944 VI 2 įrašas.

⁵¹ Idem, *Dienoraščiai*: D7, rankraštis MAB RS F 365-2, 1957 VII 1 įrašas.

malonės⁵² Tikras poilsis, tikras gyvenimas jam rodosi tik praleistas „vienatviškoj kontempliacijoj“⁵³ gamtoje: laukų platybėse, miške ar prie upės. Popietis, praleistas su Platono dialogais ar Tagore's intuityvia filosofija gamtoje jam „rodosi pilnas prasmės, tikrojo gyvenimo dvasinės laimės“⁵⁴.

BŪTIES MIRANDUM

Vokiečių filosofas Josefas Pieperis yra pastebėjęs, kad „tam, kuriam nuostabai patirti reikia nepaprastų dalykų, be jokios abejonės, yra praradęs gebėjimą teisingai atsiliepti į būties mirandum“⁵⁵. Tai Gineičio dienoraščiui tinkantis pastebėjimas, nes jam būties stebuklas atsiveria čia pat, atrodo, nededant jokių pastangų. Gamtos, kosmoso didybės regėjimai čia virsta savotiškais poetinėmis ir panteistinėmis meditacijomis ar visa-ko-vienovės „nušvitimais“. Viskas, kas gamtoje ir pasaulyje pašaliniam žvilgsniui gali atrodyti padrika ir chaotiška, per vieną akimirką dienoraščio autoriui gali atskleisti nematomus ryšius ir panardinti jį į būties vienovės ekstazę. Jis negali atsistebėti, kaip „viskas visatoje nuostabiai susiję: nuo menkiausios žolelės ar vabalėlio iki žvaigždynų-niekur nerastas nesurištos grandies. Vaizduote galime pasekti šituos saitus, bet neprieisime jų galo: jie skęsta beribėje“⁵⁶. Štai charakteringas dienoraštyje aprašytas nušvitimo pavyzdys, kuomet ilgai mąstyti klausimai netikėtai apvainikuojami atsakymu:

Pirmą kartą taip galingai ir aiškiai suvokiau beasmenį žmogaus nemirtingumą gamtoje. Ėjau į darbą negrįsta savo gatvele, palei kapus. Sodri, bekylanti saulė skverbėsi pro senų pušų liemenis ir aštrias kryžių, antkapių briaunas. Dygūs, gyvybingi jos spinduliai, rodos, smogė į kapinyną, skrodė kiekvieną dulkę-kūną, šokdino ir suko savo ugningame verpete. Viršum buvo parimęs žydras, begalinis dangaus skliautas su rausvais pakilusio rūko debesėliais. Ir staiga supratau, kad šitame saulės, žydrio ir žalumos vienyje jie visi – gyvena. Mirties paslaptis tolydžio pereina į gimimo paslaptį. [...] Yra gyvas, vientisas žmogus, kaip begalinės Gamtos, visatos sukūrysi-ziedas, kaip sąmoningos valios aukščiausio išipavidalinimo riba, kaip paskutinė neribotos Būties egzistavimo galimybė... O iš kur piktas? Iš netobulumo, tai yra ribotumo, tos būtinos egzistencijos sąlygos. Būties pilnyje telpa ir piktas. Žmogaus tikslas –

⁵² Idem, *Dienoraščiai*: D8, rankraštis MAB RS F 365-2, 1961 XII 31 įrašas.

⁵³ Idem, *Dienoraščiai*: D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 IV 29 įrašas.

⁵⁴ *Ibidem*, 1948 IV 29 įrašas.

⁵⁵ Josef Pieper, *Kas yra filosofija*, Vilnius: Katalikų pasaulis, 1992, p. 39.

⁵⁶ Idem, *Dienoraščiai*: D5, rankraštis MAB RS F 365-1, 1952 V 11 įrašas.

tolydžio taurinti savo pradą, versti vis labiau tinkamu tobulesniems pavidalams. Kūno žmogus miręs tarnauja medžiaga kūnams (jo kapo sultimis gali užaugti medis ar gėlė); dvasios žmogus miręs tarnauja medžiaga dvasiniams naujų gemalų branduoliams. Tolydžio taurinti savo pradą – štai žmogaus gyvenimo uždavinys.⁵⁷

Dažnai būnant gamtoje į jį padvelkia „aukštesnės esamybės kvėpavimas“, neatsiejamas nuo didingo gamtos fono:

Vakar, saulėtą sekmadienio popietę vėl patyriau neapsakomo gamtinio džiaugsmo ir pakartotinai sužinojau būties pagrindų mįslę. Iškeliauvau į laukus, kur akyse veda, nuėjau virš 10 km. Už miesto. Vienoje vietoje atsivėrė lygios kaip stalas ganyklos. [...] Buvo kažkaip tuščia ir tylu, bet užtat dvelkė aukštesnės esamybės kvėpavimas. Sustojau nustebę ir buvau bepradedęs melstis tam, kas į mane štai artėjo iš visų pusių, bet kone pirmą kartą savo gyvenime pajutau, jog turėčiau melstis sau pačiam. Tai aš esu Dievas, tai jis ir aš esame Vienas Tas Pats. Melddamasis Jam aš turiu kreiptis į save.⁵⁸

Kitoje vietoje jis vėl rašo, kad tokios ekstazės apimtas laimino „kiekvieną sausą kadugį, kiekvieną medį“⁵⁹. Dar viena jo didžioji „gyvenimo meilė“ – astronomija dažnai jam žadina panašius išgyvenimus. Kiekvieną kartą, sklaidydamas astronomijos knygą, jis prisipažįsta jaučiąs „dieviškąjį šurpą“ galaktikų begalybės akivaizdoje⁶⁰. Tačiau šioji pažinimo sfera, kaip ir gamta, siejasi ne su matematiniu troškimu išskaidyti viską į atomines daleles, o su troškimu greičiau patirti mistinės pilnatvės, visa-ko-vienovės jausmą:

Užaina gaivalingas susidomėjimas kuria nors gyvenimo ar gamtos sritimi ir tada esu panašus į pamišusį žmogų. Ši savaitė yra žvaigždynų ieškojimui skirta. Savaiame išsilapojo aistra pažinti dar senųjų graikų vardais išskirtas žvaigždžių grupes. Kelintą vakarą žibinu žvakę ties skliauto žemėlapiu ir, eidamas laukan, iki vidurnakčio dairausi po žėrinčius skliautus. Pamištu visa kita. Radęs vis naujus žvaigždynus, pajuntu panašų pijetizmą, kokį įsivaizduoju, išgyvenčiau amžiais mindytoj Egipto piramidės papėdėj. Gėriuosi Jupiteriu, kuris jau iškelia vės iš Leo ir spaudžia maždaug Geminos link. Jau išskiriu 16 žvaigždžių grupių ir išmoku lotyniškus jų vardus. Dangaus skliautas giedrią naktį dabar tapo kažkaip artimas, savas, pažįstamas ir kalbą tarsi gimtinės laukai.⁶¹

Čia pat autorius prisipažįsta bijantis, „kad tik racionalizuotas stebėjimas neužmuštų jausminės žvaigždžių įtakos“⁶². Dangaus ir žemės stebėjimas yra neatsiejamas nuo L. Gineičio panteistinio pasaulėvaiz-

⁵⁷ Idem, *Dienoraščiai*: D3, rankraštis MAB RS F 365-1, 1949 VIII 27 įrašas.

⁵⁸ Idem, *Dienoraščiai*: D2, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 X 18 įrašas.

⁵⁹ *Ibidem*, 1948 X 18 įrašas.

⁶⁰ *Ibidem*, 1948 XII 27 įrašas.

⁶¹ Idem, *Dienoraščiai*: D1-D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1944 III 7 įrašas.

⁶² Idem, *Dienoraščiai*: D2, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 XII 27 įrašas.

džio. Netgi kenčiančios tėvynės vaizdas, kurį aptinkame jo dienoraštyje primena panteistinę viziją:

Temsta. Vėjelis atneša stiprų žydinčių dobilų kvapą. Švelniai supasi pašviesėje rugių laukai. Sodybose loja šunes, tarška kibirai, mūkia sočios, laidomos karvės. Kažkur linksmai verpia savo giesmę vyturėlis. Keliu pro koplytėles dar veda gyvulius, praeina paežeriais basos mergaitės su gėlių saujomis. Tėvynė! Stoviu kažko neaprėpiamo kupinas, griaudus, ilgesiu pasrūvusiomis akimis ir kartoju vieną vienintelį žodį: Tėvynė! Štai ji prieš mano akis: gera, nuolanki, romi, skriaudžiama, o ne skriaudžianti, tyliai kenčianti, bet ir grubiausiose kančiose randanti džiaugsmo žaižarėlių, kaip šitas palaimintas vakaras. Ir norisi leistis į soduose skęstančius vienkiemius ir dalinti jiems savo širdį, kraują lašas po lašo, džiuginti, kelti, mokyti, uždegti nauja ugnimi prigeštančias akis, kviesti į sąmoningo ir gamtiškai tyro gyvenimo pilnį. Tėvynė!⁶³

„Kartais,“ – išsprūsta autoriui, – „kai nuošaliame gamtos kampely paskęstu į saulėlydžio tylą, pasivaidena, jog man taip nebetoli iki tobulo žmogaus...“⁶⁴ Gražiai pastebėta, tik štai, negalėtume tvirtinti, kad autorius linkęs užsižaisti tokiomis ekstazėmis ar kosminėmis meditacijomis. Po tokių ir kitokių išgyvenimų, atrodo, pagrindiniu Gineičio rūpesčiu tampa jo susidūrimas su kasdienybe, išgyvenimas joje. Pakilaus jausmo apimtas, jis dažnai patenka į kokią nors nesudėtingą konfliktinę situaciją ir būna priverstas stebėtis, kaip nuostabus jausmas dingsta, užleisdamas vietą priešingai emocijai: štai, ekstazės apimtas ir staiga susibaręs su kapinių sargu, jis pajunta, kad „per garsiai, irzliai“ su juo kalbėjo, ir neatsistebi kaip galėjo iš „tokios dvasinės būsenos nukristi į ginčą“. – „Ir aptemo dvasia... Vakaras, miškas, saulėlydis tapo atskiri, nuobodūs dalykai. Kūnas apsunko, pakirto kojas, rankas. Nebeliko prasmės vaikščioti ar grįžti, net prasmės būti! Kai aš išdaviau savo esmę!“⁶⁵

NUO LITERATO IKI MAŠTYTOJO

Vaizdingi gamtos ir žmonių aprašymai, vaizdeliai, meditacijos išduoda jame slypint literato ambicijas. Beje, jų Gineitis ir nesiruošė slėpti. Siekis tapti rašytoju pabrėžiamas vos tik pradėjus rašyti dienoraštį. Perskaitęs „Naujojoje Romuvoje“ A. Baliūno straipsnį „Asmeninio darbo organizacija“, nusprendžia sekti ne tik savo mintis, kurias buvo

⁶³ *Ibidem*, 1948 VI 25 įrašas.

⁶⁴ *Idem*, *Dienoraščiai*: D6, rankraštis MAB RS F 365-2, 1953 VI 23 įrašas.

⁶⁵ *Idem*, *Dienoraščiai*: D5, rankraštis MAB RS F 365-1, 1952 V 11 įrašas.

pratęs užsirašyti į nešiojamą su savimi užrašų knygele, bet ir kitų žmonių žodžius, pastebėjimus⁶⁶. Įnikęs į knygas, jis ima nuogaštauti, kad gali tapti ne rašytoju, „į kuri traukia prigimtis“⁶⁷, o filosofu. Dažnas dienoraščio nusiskundimas, ypač pirmaisiais dienoraščio rašymo metais, – tai prastas stilius, ypatingai tuomet, kai norisi išreikšti sudėtingesnę mintį: „Kilo mintis apie ribotą žmogaus pasaulį, dydžio ir laiko supratimą, apie skendėjimą gyvenimo paviršiaus smulkmenose, po kuriomis slypi neapbrėpiama gelmė ir dvasią skaidrinanti platybė. Kita dieną ėmiausi rašyti tuo reikalu, tačiau su apmaudu turėjau pajusti, kaip sunkiai, neaiškiai ir net juokingai tegaliu išsireikšti. Kovą už žodį vedu ir žadu vesti su visu pajėgiu iniršimu“⁶⁸. 1944 m. mokydamasis universitete, lanko literatų susirinkimus, kur lieka nelabai patenkintas nei savimi, nei ten susirinkusiais autoriais. Štai kokius išpūdžius patiria žiūrėdamas į ten susirinkusius garsius ar mažiau garsius rašytojus: „Stigo vienijančių požiūrių, šilumos, objektyvumo. Reiškėsi dar daug nuogo nesubrendimo, kurio negalėjo atsverti keletas tikrai kultūringų žmonių (be Bradūno, dar Eug. Matuzevičius, Br. Krievickas ir kt.). Visą laiką išbuvau pasyviu žiūrovu“⁶⁹. Taip ir neišdrįsęs reikštis savo kūryba, jis išsako savo neviltį, rezignaciją. Grauziasi, kam iš viso rinkosi humanitaro profesiją.

Siekis tapti rašytoju verčia jį ugdyti atidumą detalėms, žmonėms, reiškiniams. Svarbi vieta čia skiriama kasdienybės stebėjimams: „Sekmadienį, mišių metu, kad sudaryčiau pamaldžiai šeimininkei išpūdį, jog einu į bažnyčią, išsimaniau kokią valandą pasivaikščioti turguje. Nuostabios valandos! Kiek čia pamatai tipų, veidų, situacijų. Kelintą jau kartą stebiu vieną prekiaujančią kioske – tobulas pirklio tipas [...]“⁷⁰. Nenuostabu, kad kai kurie aprašymai, susitikimai, charakteriai perauga į filosofines mini noveles. Ypač jį domina neįprasti žmonės, keistuoliai. Ypatingai tokie, kurie egzistuoja gyvenimo paribiuose, su kuriais, atrodo, jis linkęs šiek tiek tapatintis:

Atodrėkis. Visur – klanai vandens pažliugusiame sniege. Šaligatviu eina žilais ūsais elgeta senukas. Ne, tai ne elgeta: jis nieko su savimi nesineša. Eina sau lazdele kaukšėdamas ir tiek. Trumpi prakiurę kailinukai. Basnirčia įsispyręs į baigiančius išsikirti pusbačius. Kas karta, kaip kelia koją, pasirodo nuogas, rausvai purvinas kulnis.

⁶⁶ Idem, *Dienoraščiai*: D1-D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1944 III 12 įrašas.

⁶⁷ *Ibidem*, 1944 I 9 įrašas.

⁶⁸ *Ibidem*, 1943 VIII 31 įrašas.

⁶⁹ Idem, *Dienoraščiai*: D1, rankraštis MAB RS F 365-1, p. 230.

⁷⁰ Idem, *Dienoraščiai*: D2, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 XI 21 įrašas.

Artėju iš užpakalio ir savo akimis netikiu: senukas linksmai niūniuoja kažkokią sudėtingą melodiją. Pralenkdamas žvilgteriu į jo vaškinį raukšlėtą veidą. „Ko žiūri?“ – paklausė jis gyvu, švelniai tėvišku balsu. „Kaip jūs galite būti linksmas?“, – savo ruožtu paklausiau jį. – Senukas tvirtai suėmė mane už parankės ir pradėjo: „Jaunas žmogau. Man 75 metai. Esu vienas, kaip akmuo prie kelio. Man štai nebemoka pensijos. Aš, gal būt, mirsiu badu. Bet argi tai svarbu? Buvau penktoje klasėje. Grojau fortepijonu. Kartą išėjau, muzika apsvaigęs, laimingas. O buvo kaip dabar – dangus niūrus, vandens klanai, šlapdriba... Prisiminiau šiandien tas dienas ir – dainuoju kaip tada. – Jaunasis žmogau, – mes sustojame skirdamiesi gatvės kryžkelėje, – išlaikyk tik švarią sielą, štai kas svarbu. Aš išlaikiau ir mirsiu dainuodamas. Išlaikyk švarią sielą,“ – pakartojo ištiesdamas švelnią, beveik moterišką ranką – muzikanto ranką. Paspaudžiau, žvelgdamas į senas pilkas akis; iš jų per subliūskusius skruostus riedėjo ašaros. Padaviau jam pinigą (gėdingai mažą savo piniginės dalį); jis paėmė be to elgetiško saldumo, apsisuko ir nuėjo niūniuodamas, žibčiodamas raudonai purvinu kulnimi.⁷¹

Sunku pasakyti, kiek iš tiesų čia slypi tiesos, o kiek priklauso literatūrinei autoriaus vaizduotei. Toje mini novelėje regime tuos pačius autoriaus gyvenimo idealus – neturtą, švarią sielą, aiškia moralinę poziciją. Domina jį ir kitokie tipai. Pavyzdžiui, pusrūsyje dirbantis kurpius, su kuriuo jis norėtų pasikalbėti, bet negali, nes gerai nemoka rusų kalbos.

Viename gatvės, kurią man kasdien tenka praeiti, pusrūsyje gyvena kurpius-lopikas, sučiuręs žemų akių, pusamžis žmogus. Gyvena jis ten vienu vienas, miega kampe tarp savo senų odagalių, niekada, atrodo, nesiprausia ir nekeičia savo baltinių, o valgo, kas ir kada kluvo. Kada tik einu, šiokiadieniais ar šventadieniais, jis amžinai lopo prie savo durų senus varguomenės batus. Jis renka iš atsargų ir derina sunėsiotų puspadžių gabalus, mėšluotus odagalius, raižo, siuva ir kala, prikišęs prie pat rankų nosį. Jo veidas liesas, aprūkęs, rūbai – suplyšę. Man griaudu į jį žiūrėti, bet mintis, kad žmogus verčiau šitaip užsidirba duonos kąsnelį, užuot valkatavęs po prekyviečius ir vogęs, sukelia pasididžiavimą juo. Vis rengiuosi užkalbinti kurpių, susipažinti, sužinoti jo gyvenimo filosofiją, bet nepakanka drąsos, o, be to, – kokia skaudi kliūtis! – nemoku laisvai rusiškai, o jis, atrodo, nekalba mano kalba. Praeitą sekmadienį pasakiau jam: „Kaip tamsta gali taip kiauras dienas... Šventė: atsikvėpti reikia!“ – „Ką daryti? Sunkūs laikai“, – meiliai atsakė jis nepertraukdamas darbo. Aš nebesuradau ką jam atsakyti ir nuėjau. O, tu, kurpi! Šitie „sunkūs laikai“ tęsiasi jau 10 ar daugiau metų... Kada jie pasibaigs? Ar tu tik ne visą amžių lopysi šitaip varguomenės batus, misdamas duona ir vandenių? Ar tie „sunkūs laikai“ nėra tik visas tavo gyvenimas? Kažkas juk turi lopyti batus tu, kurie negali naujų nusipirkti. O, kiek kartų pagriaudėja tavo butis, jeigu ji nuolatinė ir būtina.⁷²

Pastaroji istorija, kaip jau anksčiau minėtos kitos, autoriaus vėliau buvo šiek tiek pakeista ir pateko į etiudų rinkinį „Siekis“. Tik ten

⁷¹ Idem, *Dienoraščiai*: D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 I 7 įrašas.

⁷² Idem, *Dienoraščiai*: D2, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 XI 3 įrašas.

dienoraščio autorius nepalyginamai iškalbingesnis. Tokiu būdu matome, kad dienoraštis Gineičiui tampa ir savotišku literatūrinio įkvėpimo šaltiniu, būsima medžiaga literato darbui. Dienoraštyje netrūksta ir kitokio pobūdžio pastebėjimų, juokingų, beveik anekdotiškų situacijų, kurios iliustruoja jo pasaulėžiūrinės koncepcijas. „Štai situacijos komizmo pavyzdys. Mūsų namo gyventojas, gailėdamas pinigų pasisamdyti vežiką, pėsčias nuvilko sunkų lagaminą į geležinkelio stotį. Bet, prieš traukiniui išeinant, susigriebė namie užmiršęs lagamino raktuką ir turėjo atlekti su vežiku jo paimti. Taip žmogus centnerinį lagaminą nešė, o mažytį raktuką vežė“⁷³. Po to, žinoma, seka autoriaus filosofiniai komentarai ir išvados.

Tokių situacijų dienoraštyje randame nemažai. Pavyzdžiui, istorija apie kalaitę, prie kurios veržiasi „apakinti meilės“ šunys, nekrepdami dėmesio į su lazda tykantį senį⁷⁴; ją Gineitis pasitelkia ne dėl anekdotiško turinio, o aiškiai savo moralinei pozicijai pailiustruoti. Sekdami toliau dienoraščio autoriaus mintis, galime pastebėti, kad laikui bėgant noras tapti rašytoju patiria tam tikrus pokyčius. Vartydamas Petro Cvirkos užrašų knygele, jis supranta, kad yra „iš prigimties ne rašytojas, o filosofas mintytojas“: „Kai ten perdėm vyrauja vaizdų ir konkrečių tipų šikcai, tai pas mane – idėjos ir mintys“⁷⁵. Mąstydamas apie stiliaus ypatybes, jis pastebi, kad būsimam autoriui „reikia dvasiškai bręsti, o ne „kalti stilių“. Stilius jam ne techninių įgūdžių rezultatas, o visų pirma „dvasinio rašytojo subrendimo išdava“⁷⁶. Dienoraštyje nemažai vietos skiriama estetikos klausimams, pamąstymams apie meną. Taip pat daug dėmesio jame skiriama operų, paveikslų aprašymams, jų įvertinimui. Modernusis menas (pavyzdžiui, Picasso) jam kėlė pasibaisėjimą, tuo tarpu klasikinis, ypač rytų – kinų, japonų – jo buvo labai aukštai vertinamas.

Tam tikrą lūžį jo svajonėse tapti rašytoju greičiausiai liudija ir šis dienoraščio fragmentas:

Vilioja tyliojo keliai. Toks jau būdas, kad apie kokius rašytojiškus ratelius ar klubus, apie draugijinę reklamą ir triukšmą, apie išdidų, rėkiantį veržimąsi į pirmuosius žurnalų puslapius negali būti nė kalbos. Vesių tylų, individualų gyvenimą, kaldamas savo raštus pamažu ir vienatviškai, kaip skulptorius-akmentašys. Be jokios atodairios į sroves ir madas, į kritikų nuomones ir išsigimusių skonių nepasitenkinimą. Čia prisi-

⁷³ *Ibidem*, 1948 XI 6 įrašas.

⁷⁴ *Idem*, *Dienoraščiai*: D6, rankraštis MAB RS F 365-2, 1953 VII 15 įrašas.

⁷⁵ *Idem*, *Dienoraščiai*: D3, rankraštis MAB RS F 365-1, 1949 XI 11 įrašas.

⁷⁶ *Idem*, *Dienoraščiai*: D5, rankraštis MAB RS F 365-1, 1952 IV 20 įrašas.

mena Vydūnas. Rašyti, jo nuomone, reikia tiesą. Raštai turi taurinti žmogų. O tiesa, taurėjimas – nemalonūs dalykai pornografiškos lektūros įjaudrintai miniai.⁷⁷

Galų gale, apie kokią saviraiškos laisvę buvo galima svajoti pačiais juodžiausiais sovietinio teroro ir cenzūros metais, tuo labiau – tokiam autoriui kaip Gineitis, stropiai gynusiam autentiškos saviraiškos laisvę?! Galimybę publikuoti savo kūrybą jis įgijo tik nepriklausomybės metais. Gineičio kūrybinis palikimas leidžia kalbėti apie tam tikrą jo praktikuotą kūrybos sintezę. Miniatiūros, aforizmai, replikos, etiudai reikalauja tiek mąstytojo, tiek ir literato talento. Ir labai svarbu, kad ta neabejotinai savita Gineičio kūryba liktų neužmiršta ir neįvertinta.

ŠEIMOS RATE

Šiek tiek reikėtų apsistoti ir prie asmeninio pobūdžių dalykų – ypač tų, kurie siejasi su šeimos gyvenimu. Gineičio užrašuose atsispindintys asmeninio pobūdžio faktai neleidžia jo dienoraščio pavadinti vien filosofinių ar pasaulėžiūrinių autoriaus idėjų sąvadu. Ankstyvuojų periodu Gineičio mintys dažnai kryo į vyro ir moters santykių istoriją; dienoraštyje gausu – ypač ankstyvuosiuose užrašuose – romantiškų svajonių apie meilę, juose aprašomos draugystės, susitikimai, susižavėjimai ir nusivylimai. Ankstyvasis dienoraštis piešia idealų ir kartu tam tikrą pavojų keliantį moters paveikslą; autorius dažnai nuogastauja, ar jo pasaulėžiūra gali būti moteriai suprantama. Jo gyvenimo idealas, regis, buvo pasiaukojanti moteris – tokia kaip Šliūpo: „Jo taurioji žmona – Eglė ant spaustuvės mašinos nakčiai paklodavo patalėlius vaikams! Tame pat viename kambarėly gyveno ir laikraštį spausdino, visas lėšas jam atiduodami. [...] Ne, reikia tik gilios, kaip pati žmogaus širdis, meilės – nieko daugiau. Taurus ir prastas gyvenimas gali būti ir tvarkingas, ir tyras. Daug laimingesnis už buduarų, minkštų baldų ir šilkų gyvenimą!“⁷⁸ Kitoje vietoje autorius pastebi, kad šiais laikais „neeilinis, išvystyto intelekto vyras, atrodo, vis sunkiau susiranda sau gyvenimo drauge“⁷⁹. – „Filosofuoti su moterim – sunku, nelabai ji žino logikos vadovėlį. Geriau jau vyrų klubo diskusijos.“⁸⁰

⁷⁷ Idem, *Dienoraščiai*: D1a, rankraštis MAB RS F 365-1, 1948 IV 5 įrašas.

⁷⁸ *Ibidem*, 1947 XII 26 įrašas.

⁷⁹ *Ibidem*, 1948 V 12 įrašas.

⁸⁰ *Ibidem*, 1947 XII 26 įrašas.

Moteris Gineitį traukia kaip paslaptis, kaip priešinga lytis, o kartu baugina tuo, kad kėsina į vyro pasaulį, į jo nepriklausomybę. Stebėdamas parke sėdinčią porelę ir matydamas, kaip mergina atitraukia vyrą nuo skaitomos knygos, autorius sau daro tokias išvadas: „Reta mergaitė gali suprasti, kad ji ir jos meilė dar nėra viskas, kad reikia dirbti, kad vyrui reikia duoti laiko, vienatvės, ramybės, kad vyras tuo ir didus, kad dirba, atkakliai siekdamas pašaukimo tikslų. [...] Nelinkęs į kompromisus vyras išgyvena baisią tragediją, kai moteris kitaip ima žiūrėti negu jis į tas gyvenimo vertybes (kaip pvz. mokslą), kurios iki šiol jo buvo laikytos gyvenimo prasme“⁸¹.

Regis, Gineitis buvo linkęs akcentuoti ir pateisinti moters kitoniškumą. Daug ką pakeitė vedybinis gyvenimas, praturtindamas jo išvalgas naujais, papildomais pastebėjimais. 1952 m. dienoraštyje kuriam laikui išigali šeimyninių santykių tema. Įdomų vaidmenį čia vaidina abiejų šeimos narių – vyro ir žmonos – užrašai: „Mudu davėme skaityti vienas kitam savo dienoraščius. Negėda dėl mūsų praeities. Ji pasisakė labai mėgstanti skaityti dienoraščius ar laiškus, nes niekur nėra tiek nuoširdumo. Vyro dienoraštį skaitanti pirmą kartą. Man labai džiugus šis jos susidomėjimas. Gal daug ko ji nesupras mano puslapiuose, gal daug kas jai atrodys nereikalingi galvosūkiai, tačiau kai kas negalės nepalikti pėdsakų. [...] Mano dienoraščius skaito pirmas žmogus. Slapta tikiuosi, kad ji supras mane, persiims manimi, liks vienintele sielos (ne tik gyvenimo draugė), įvertins mano kūrybines pastangas, mano idėjas, uždavinius... Kokia laimė turėti tokią žmoną!“⁸² Tačiau ši dienoraščių skaitymo idilė truko neilgai: Gineitis pastebi, kad „žmoną kažkas slegia“. Situacija netrunka paaiškėti: „Ji pagaliau prisipažino, kad perskaičiusi mano praeities dienoraštyje niekinamą vietą apie save ir dėl to jai tik labai liūdna“⁸³. Tenka nusivilti ir Gineičiui perskaičius žmonos dienoraštyje apie jos „nuotykius“. Įdomu tai, kad dienoraščiai jiems veikia tapo savotiškais slaptų minčių patikėtiniais: „Tarp mūsų išigali maloni tradicija: ko nepasakome, užrašome kiekvienas savo dienoraštyje ir taip sužinome“⁸⁴. Sprendžiant iš Gineičio užrašų šeimyninis ankstyvasis periodas jam teikė ir pakilių išgyvenimų („Ji atneša tokį pilnį! Koks aš dabar visiškai ramus ir

⁸¹ *Ibidem*, 1948 I 5 įrašas.

⁸² *Idem*, *Dienoraščiai*: D5, rankraštis MAB RS F 365-1, 1952 IX 13 įrašas.

⁸³ *Ibidem*, 1952 IX 20 įrašas.

⁸⁴ *Ibidem*, 1952 IX 30 įrašas.

laimingas, laimingas!“⁸⁵), ir skaudžių nusivylimų („Man dedasi, kad ji mane traukia atgal, užuot padėjusi būti dar tobulesniu.“⁸⁶). Kartais jis pripažįsta, kad „sugyventi vyrui su savo žmona yra sunkiausias uždavinys, kokį tik gali išskelti likimas“⁸⁷. Stebėdamas nėščią žmoną, Gineitis supranta, „koks skirtingas moters likimas, kaip kvaila ją lyginti su vyru ir... niekinti!“⁸⁸ Autorius dažnai priekaištauja, kad buvo per daug kritiškas, neatlaidus, todėl neretai sau papriekaištauja: „Gyvenimo niekniekiai taip aptemdo mano sielą, jog tampu neregys dideliems dalykams. Dideli dalykai – kuklūs, nežymūs... Kiek kartų aš pamerčiau savo žmoną, įžiūrėdamas joje nejautrumą, nepagarbą mano savimeilei, tuštumą, sumenkėjimą! O tik šiandien, pirmą kartą po daugelio mėnesių, pamačiau ją kaip motiną“⁸⁹. Atsispindi jo dienoraštyje ir santykių su motina istorija, ir jai dienoraštyje skiriama taip pat nemažai vietos. Nelieta užmiršti ir vaikai. Jis džiaugiasi pirmaisiais dukros gyvenimo žingsniais. 80-ies sulaukęs dienoraštyje užrašo: „Sukako 80. Sūnui gimė kūdikis, man vaikaitis. Esu senelis jam, ir tai savotiškai veikia. Goethė laiką po 80 pavadino *dovana*, tardamas, kad jau nieko negalėsiąs sukurti. Būseną, matyt, dėsninga“⁹⁰.

APIBENDRINIMAS

Gausus Gineičio asmeninių užrašų palikimas (be dienoraščio, į jį dar patenka autobiografija⁹¹, užrašų knygelės, laiškai) laukia tolesnio tyrinėjimo ir įvertinimo – beje, lygiai kaip ir jo filosofinė ir literatūrinė kūryba. Jau dabar galima pasakyti, kad Gineičio pasaulėvaizdis ir kūrybiniai ieškojimai glaudžiai suaugę, susipynę su jo gyvenimu. Skaitant dienoraštį galima nesunkiai įsitikinti, kad jis stengėsi nepalikti savo gyvenime neiššifruotų vietų, neatsakytų klausimų. Galima išvysti, kaip pamažu mintys, jausmai, pastebėjimai, išsakyti jo dienoraštyje, virsta organizuotu kosmosu, darniu būties vienovės pasaulėvaizdžiu. Be abejo, pats dienoraštis, atsispindėdamas labai svarbius tiek autoriaus

⁸⁵ *Ibidem*, 1952 IX 16 įrašas.

⁸⁶ *Ibidem*, 1952 X 29 įrašas.

⁸⁷ Idem, *Dienoraščiai*: D7, rankraštis MAB RS F 365-2, 1954 V 19 įrašas.

⁸⁸ Idem, *Dienoraščiai*: D6, rankraštis MAB RS F 365-2, 1953 V 20 įrašas.

⁸⁹ Idem, *Dienoraščiai*: D7, rankraštis MAB RS F 365-2, 1954 VIII 3 įrašas.

⁹⁰ Idem, *Dienoraščiai*: D12, rankraštis MAB RS F 365-2, 2000 XII 31 įrašas.

⁹¹ Idem, *Ateivio autobiografija*, rankraštis MAB RS F 365-3.

pasaulėžiūros, tiek jo saviugdos, tiek ir kūrybinių idėjų procesus, atspindi ir jo dienos nuotaikas, tų nuotaikų kaitą, nepastovumą. Keistas minties blaiivumas ir racionalumas čia dažnai pinasi su jausmingumu, sentimentalumu, egzaltacija. Tačiau be dienoraščio būtų sunku apčiuopti jo idėjų šaltinius, suprasti kūrybos esmę, pačią asmenybę, jos sudėtingumą.

Dar vienas svarbus pastebėjimas – tai nuolatinis savęs ugdymo darbas, tapęs esminiu jo gyvenimo siekiu. Dienoraštis liudija, kaip jam buvo svarbu tapti savo gyvenimo organizuotoju, kūrėju, o ne potraukių bei instinktų įkaitu, plaukiančiu pasroviui individui, gyvenančiu taip, kaip visi. Todėl jo gyvenimas jam įdomus ne tiek faktine prasme (faktų vėlyvajame dienoraštyje kaip tik nėra daug), o tiek, kiek jis sugebėjo nugalėti save, savo inerciją ir silpnybes. Beje, apie tai autorius poetiškai pareiškia paskutinėse knygos *Būties vienovė* eilutėse:

Reikia išsiugdyti pastovų ir kartu lankstų atsparumą pavidalo ribų ir aplinkybių spaudimui. Būtina liautis vergavus vidaus igėidžiams ir išorės atskirybėms – daiktams, žmonėms, dievams. Buvimo pilno tenka siekti savyje pačiame ir pačiu savi mi, nelaukiant nesamos malonės iš viršaus ar iš šalies. Priešybė tarp dieviškumo akimirku šviesos ir nuopuolių tamsos pati didžiausia, ir kančia dėl tos priešybės – skaudžiausia. Užtat laimėjimo džiaugsmas neišreiškiamas jokiais žodžiais.⁹²

Tačiau į priekį jį vedė ne ambicingas troškimas nugalėti pasaulį priimetant jam savo valią, o galimybė suderinti save su pasauliu kūrybiškai įprasminant savo santykius. Neatitikimas tarp idealų ir kasdienybės tapo tuo stimulu, kuris pajvairino monotonišką dienoraščio pasaulį, skatino autoriaus minties vystymąsi.

Sunku pasakyti, kodėl Gineitis nustojo rašęs tradicinį dienoraštį. Galima daryti išvadą, kad dienoraštis jam buvo reikalingas tol, kol jis nusibraižė pasaulėvaizdžio linijas, sudėliojo gyvenimo akcentus, perprato savo siekius, savo vidinį pasaulį. Vėliau jis perėjo prie kitos fazės, praktinį idėjų įkūnijimą matydamas vaizdelių, miniatiūrų, aforizmų, replikų ar pasaulėžiūrinius ieškojimus apibendrinančio veikalo *Būties vienovė* rašyme. Dienoraščio perspektyva „išukti“ autorių į besikartojančių dienų ratą, mėgavimasis savojo „aš“ reikšmingumu Gineičiui galėjo pasirodyti neproduktyviu užsiėmimu. Tuo labiau kad nemažai pastangų reikalavo jo darbas Lietuvių kalbos ir literatūros institute, atsirado šeima, gimė vaikai. Kartais tame pačiame dienoraščio įrašė matome ir senstančio žmogaus apatiją, ir nepaprastai skaid-

⁹² *Būties vienovė*, p. 259.

rias dvasinio nušvitimo akimirkas. „Dabar nieko nebenoriu – nei keliauti, nei kvosti, nei myluotis, nei skaityti (išskyrus, kai nėra kur dėti vakaro laiko), nei rašyti... Iš viso to sprendžiu, kad esu senstąs žmogus. Bet keista – niekada taip netroškau pabūti, dar ir dar pabūti. Pabūti nieko neieškant, nieko nesiekiant, nieko netrokštant – išskyrus vienintelį troškimą: *pabūti*. Aš kažką turiu. Ne surastą, o užaugusį manyje pačiame. Kažką, kas – net suvirpu iš džiaugsmo – *pajėgs nugalėti visagalį laiką*. Tuomet nebereikės rašyti ir Naujųjų Metų išpažinties.“⁹³ Beje, asmenybės gyvenimo vieningumas ir žvilgsnio panoramiškumas labai aiškiai jaučiamas jo autobiografijoje, kur nukrenta visos autoriaus gyvenimą temdžiusios smulkmenos, ir mes išvystame jo gyvenimą kaip galutinį ieškojimų ir siekių įkūnijimą, valios ir išminties triumfą; beje, lygia greta čia nevengiama atsispindėti ir „silpnybės“ neretų akimirku, ir pažinimo gausių džiaugsmų.

Įteikta 2004 12 01
Parengta 2004 12 22

⁹³ Idem, *Dienoraščiai*: D11, rankraštis MAB RS F 365-2, p. 18, 1978 įrašas.